

Teach Like a Champion 3.0

52 technieken om leerlingen te laten excelleren in het
Gespecialiseerd Onderwijs

ZML

Frank Teunissen

 CED
groep

Als leren je lief is

Teach

Like a Champion 3.0

52 technieken om leerlingen te laten excelleren in het
Gespecialiseerd Onderwijs

Frank Teunissen

Colofon

Deze speciale uitgave beschrijft 52 technieken uit het boek *Teach Like a Champion 3.0* van Doug Lemov, waarbij er een vertaalslag is gemaakt toegespitst op het ZML en andere vormen van Gespecialiseerd (Basis) Onderwijs.

Tekst en redactie

Frank Teunissen

Eindredactie

Lutje Niemantsverdriet

Met dank aan

Collega's van de CED-Groep: Cindy Slegers, Kitty de Bruin, Hanke Geurts, Robert Jacobs

Roy Jongejan, directeur Herman Broerencollege, Delft

Alle lesgevers in Nederland die hun ervaringen met *Teach Like a Champion* met ons gedeeld hebben.

Vormgeving

Ton Kuijpers Vormgeving

Druk

Realbooks.nl

Eerste druk: 2013

Derde, herziene druk 2023

ISBN 978-90-831926-3-5

© 2023 CED-Groep Rotterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
<hr/>	
HOOFDSTUK 1 De vijf principes van lesgeven: een mentaal model	11
PRINCIPE 1 Wie cognitieve structuren wil begrijpen, moet werken aan het langetermijngeheugen en het werkgeheugen leren managen	15
PRINCIPE 2 Met goede gewoontes leer je sneller	17
PRINCIPE 3 Wat leerlingen aandacht geven, zullen ze leren	18
PRINCIPE 4 Motivatie is iets gemeenschappelijks	19
PRINCIPE 5 Om goed te kunnen lesgeven is een positieve band met je leerlingen noodzakelijk	19
<hr/>	
HOOFDSTUK 2 Lesvoorbereiding	21
TECHNIEK I Begin aan het eind	24
TECHNIEK II De HAMM-vraag	25
TECHNIEK III Zichtbaarheid	27
TECHNIEK IV De Haak	28
TECHNIEK 1 Maak uitgewerkte voorbeeldantwoorden	29
TECHNIEK 2 Fouten voorzien	30
TECHNIEK 4 Dubbele planning	31
TECHNIEK 5 Kennisschema	34
<hr/>	
HOOFDSTUK 3 Controleren van begrip	37
TECHNIEK 6 Doelgericht vragen	39
TECHNIEK 7 Kennis ophalen	42
TECHNIEK 8 Standaardiseer je werkwijze	43
TECHNIEK 10 Laat maar zien	45
TECHNIEK 12 Fouten maken hoort erbij	46
TECHNIEK 14 Fouten opsporen en zelf verantwoordelijk zijn	49
<hr/>	
HOOFDSTUK 4 Leercultuur	51
TECHNIEK 15 Weet niet geldt niet	53
TECHNIEK 16 Goed is goed	57

TECHNIEK 17	Rekken	60
TECHNIEK 18	De formulering telt	64
TECHNIEK 19	Geen excuses	67
<hr/>		
HOOFDSTUK 5	Lesstructuur	69
TECHNIEK 20	Begintaak	71
TECHNIEK 21	Stap voor stap	74
TECHNIEK 22	Bord = papier	75
TECHNIEK 26	Afzwaaiër	76
<hr/>		
HOOFDSTUK 6	Tempo maken	79
TECHNIEK 27	Tempowisselingen	81
TECHNIEK 28	Heldere afbakeningën	83
TECHNIEK 30	Bij de tijd	84
TECHNIEK 31	Iedere minuut telt	85
<hr/>		
HOOFDSTUK 7	Ratio opbouwen door vragen te stellen	87
TECHNIEK 32	Goed gevraagd	90
TECHNIEK 33	Korte stop	91
TECHNIEK 34	Bliksembeurt	92
TECHNIEK 35	Vraag en antwoord	97
TECHNIEK 36	Interactieve routines	100
TECHNIEK 37	Een stapje terug	102
<hr/>		
HOOFDSTUK 8	Ratio opbouwen door schrijven	103
TECHNIEK 38	Iedereen schrijft	105
TECHNIEK 41	Zinnen bouwen	106
<hr/>		
HOOFDSTUK 9	Ratio opbouwen door discussie of dialoog	109
TECHNIEK 43	Draai en praat	112
<hr/>		
HOOFDSTUK 10	Systemen en routines	117
TECHNIEK 47	Drempel en Een goed begin	120
TECHNIEK 48	Actieve aandacht	124
TECHNIEK 49	Efficiënte routines	126
TECHNIEK 50	Van procedure naar routine	129
TECHNIEK 51	En nog eens	130

HOOFDSTUK 11 Hoge gedragsverwachtingen	133
TECHNIEK 52 Klare taal	135
TECHNIEK 53 100% Radar en laten zien dat je kijkt	138
TECHNIEK 54 Maak verwachtingen zichtbaar	140
TECHNIEK 55 100% Niet-verstorend ingrijpen	141
TECHNIEK 56 100% Rustig, tactvol en beslist	143
TECHNIEK 57 100% Straffen met beleid	144
TECHNIEK 58 Overzicht	147

HOOFDSTUK 12 Leerlingmotivatie en vertrouwen opbouwen	151
TECHNIEK 59 Positief inkleden	154
TECHNIEK 60 Precies prijzen	156
TECHNIEK 61 Warm/Streng	159
TECHNIEK 63 De P-factor	160

Bijlage: Extra technieken voor het stellen van vragen	163
Meer uitgaven van de CED-Groep	166

Voorwoord

Teach Like a Champion 3.0 is een boek voor de dagelijkse praktijk van leraren in de klas. Het inspireert hen met praktische technieken die direct toepasbaar zijn in hun werk én die ook meteen zichtbaar effect opleveren: leerlingen zijn enthousiast, betrokken bij de les en de lestijd wordt effectief benut. Leraren voelen zich hierdoor vakkundig en het vergroot hun werkplezier. Het is dus een boek over kansen: kansen voor de leerling om door goed onderwijs de juiste bestemming te vinden en kansen voor de leraar om de professional te zijn die het verschil voor de leerlingen maakt. Beide zijn onmisbaar, en bovendien van groot belang als we echt iets willen doen aan het lerarentekort. Al in 2012 haalde de CED-Groep *Teach Like a Champion* van Doug Lemov naar Nederland en vertaalde en bewerkte het naar de Nederlandse situatie. Maar onderwijs staat nooit stil. Professionals ontwikkelen zich en ontdekken – in samenspraak met wetenschappers en ondersteuners – steeds weer nieuwe oplossingen om hun onderwijs nog beter te maken.

Doug Lemov, de grondlegger van *Teach Like a Champion*, zette in Amerika zijn onderzoek voort naar de vraag wat succesvolle leraren nu precies doen en hij beschrijft deze inzichten in zijn nieuwste publicatie. Ook nu weer zorgt de CED-Groep ervoor dat deze nieuwste inzichten hun weg vinden naar het Nederlandse onderwijs. Daarbij heeft de CED-Groep altijd extra aandacht voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Net als bij eerdere uitgaven van *Teach Like a Champion* hebben we bij het uitkomen van *Teach 3.0* onderzocht welke vertaalslag effectief kan zijn voor het onderwijs aan leerlingen binnen het Gespecialiseerd Onderwijs en met name de ZML-leerlingen. De samenstellers hebben dankbaar gebruik kunnen maken van de ervaringen van al die onderwijsprofessionals in het Gespecialiseerd Onderwijs die de afgelopen tien jaar na trainingen, workshops en begeleiding door de CED-Groep enthousiast met het gedachtegoed en de technieken van *Teach* aan de slag zijn gegaan. In deze 3.0-versie is het aantal technieken verdubbeld ten opzicht van de vorige 2.0-uitgave.

En daarbij lezen we ook waarom Teach-technieken zo goed werken, hoe je aandacht kunt besteden aan executieve functies en een praktische toepassing kunt geven aan pedagogische kennis.

Ik hoop – en eerlijk gezegd verwacht ik ook wel – dat veel leraren in het ZML-onderwijs in *Teach Like a Champion 3.0* weer nieuwe inspiratie vinden om leerlingen met beperkingen te helpen hun unieke talenten te ontplooiën en ze te laten schitteren.

Margéke Hoogenkamp
Directeur-bestuurder CED-Groep

Inleiding

Tien jaar *Teach Like a Champion*. En al de derde versie: 3.0. Het concept leeft in meer dan dertig landen en leverde wereldwijd een schat aan resultaten en praktijkervaring op, die Doug Lemov mede verwerkt heeft in *Teach 3.0*. En de ontwikkeling gaat nog steeds verder. En dat komt mede door wat Doug de 'virtuoze cirkel' noemt: 'Geef goede lesgevers een goede techniek in handen en ze maken er terstond een betere van.' Technieken zijn in de dagelijkse onderwijspraktijk op hun effectiviteit beproefd, aangepast en aangescherpt door onderwijsprofessionals die de passie delen van *Teach Like a Champion*: lesgevers mogelijkheden in handen geven om in hun vak te groeien van 'good' via 'great' naar 'excellent' met als doel: leerlingen te laten excelleren, wat hun achtergrond ook is.

Waarom *Teach Like a Champion*?

Omdat *Teach* méér is dan alleen een boek met onderwijstechnieken: het is een concept om je passie waar te maken: een 'life-changing teacher' worden en leerlingen het optimale bieden om hun talenten te ontwikkelen, in welke context en in welke vorm van onderwijs dan ook. De technieken zijn voor alle vormen van onderwijs universeel in hun doelstellingen. Hoe ze toegepast kunnen worden per niveau of leeftijdsgroep, vergt binnen Gespecialiseerd Onderwijs vaak aanpassingen. Doug Lemov stimuleert dat ook: 'Als een techniek op de beschreven manier niet werkt, hoe werkt hij dan wel om je doel te bereiken?'

De afgelopen jaren zijn onderwijsprofessionals binnen het ZML-onderwijs steeds vanuit deze gedachte met de Teach-technieken aan de slag gegaan en hebben ze die toegepast, uitgetoetst, gevarieerd en aangepast onder het motto: 'Wie wil, vindt een weg, wie niet wil, vindt een reden.' Ze deelden hun praktijkervaringen met de begeleiders van de CED-Groep en die ervaringen hebben, mede met de indrukken uit honderden klassenconsultaties, geleid tot de uitgave die nu voorligt: *Teach Like a Champion 3.0*, de ZML-editie (die ook een grote meerwaarde kan hebben voor het Speciaal Basis-onderwijs en andere vormen van Gespecialiseerd Onderwijs).

Wat is 'nieuw' in *Teach 3.0*?

Veel technieken uit de eerdere uitgaven komen terug in 3.0: soms gecombineerd met andere technieken onder een andere naam of voorzien van meer wetenschappelijke onderbouwing en praktijkvoorbeelden. Twee belangrijke 'nieuwe' aandachtspunten treden op de voorgrond: de werking van de Teach-technieken in relatie tot de werking van ons brein en het hanteren van 'mentale modellen' bij het voorbereiden van lessen. In hoofdstuk 1 worden deze principes nader uitgewerkt.

Verder is mede door de praktijkervaringen van professionals in het ZML het aantal beschreven technieken ten opzichte van de vorige uitgave bijna verdubbeld.

De indeling en de opbouw van deze uitgave volgt die van het basisboek *Teach 3.0*, dat naar wens kan worden geraadpleegd voor meer theoretische onderbouwing van de beschreven technieken.

In deze uitgave wordt steeds gesproken over 'lesgevers' in plaats van 'leerkrachten', omdat in het ZML-onderwijs niet alleen door leerkrachten wordt lesgegeven, maar ook door assistenten of andere onderwijsprofessionals.

De vertaalslag van de Teach-technieken naar het lesgeven in zorggroepen (waaronder EMB) blijft een lastige. Daar kunnen we eerlijk en duidelijk in zijn. Er zijn enkele technieken die in een basisvorm kunnen worden toegepast, maar soms is de vertaalslag dermate groot dat de oorspronkelijke techniek niet meer te herkennen is. Een groot compliment aan al die lesgevers die de doelen en de passie van Teach delen en op hun eigen wijze hebben weten vorm te geven. De CED-Groep heeft de intentie met een aantal van hen in een expertisegroep de toepassingsmogelijkheden die wél in zorggroepen toegepast kunnen worden te inventariseren en in beeld te brengen, mogelijk in een aanvullende uitgave.

De afgelopen tien jaar was het mijn voorrecht om veel 'Teach-kilometers' in de praktijk te mogen maken in bijna alle vormen van het onderwijs. Ik heb veel parels onder de professionals gezien en evenzovele groeibriljanten. Ik heb ook gezien dat de lesgevers die er veel instopten, er ook veel uithaalden. Mijn geloof in het concept van *Teach Like a Champion* is alleen maar gegroeid en ik gun elke lesgever het plezier in het lesgeven en het dagelijkse, voldane gevoel iets voor hun leerlingen betekend te hebben.

In het boek tref je bij verschillende technieken citaten van lesgevers aan, opgetekend tijdens trainingen en nagesprekken na klassenconsultaties. Om redenen van privacy hebben we gefingeerde namen gebruikt.

Ik wil alle 'Teachers' met wie ik in de praktijk heb mogen werken, bedanken voor hun feedback, hun tips en suggesties en voor hun gastvrijheid om een blik te mogen werpen in hun onderwijspraktijk. Zonder hen was deze uitgave niet mogelijk geweest.

Ik wens alle onderwijsprofessionals die dag in, dag uit met passie met de technieken uit deze uitgave aan de slag gaan vooral veel vreugde met hun leerlingen (*De P-factor*) en voldoening over wat ze elke dag weer met hen hebben bereikt.

Wordt vast vervolgd.

Frank Teunissen

Senior Teach-trainer CED-Groep Rotterdam

HOOFDSTUK 1

De vijf principes van lesgeven: een mentaal model

'In principe houd ik mij altijd aan principes.'

Mentale modellen

Met onze zintuigen nemen we de wereld om ons heen waar en mede afhankelijk van onze eigen 'wordingsgeschiedenis' bouwen we ieder ons eigen wereldbeeld op. Het begint met beeldvorming, zowel bij het leren kennen van mensen als bij het leren begrijpen van de samenleving in situaties, structuren en werkwijzen. Ieder zijn eigen werkelijkheid, zijn eigen wereldbeeld. Zo construeren we in het onderwijs ook het beeld van een goede les; voortbordurend op ervaringen en successen van pedagogen, onderwijskundigen en mensen uit de praktijk creëren we een mentaal model: een beeld van hoe een les doelgericht, effectief en activerend kan zijn.

Als lesgever gebruik je ook – al dan niet bewust – mentale modellen. Als je even met je rug naar de klas staat, heb je als ervaren lesgever zonder om te kijken door of er druk gepraat wordt over een opdracht of over iets dat niets met de opdracht te maken heeft. Je hoort het verschil, omdat je een mentaal model hebt van hoe een klas in de gewenste situatie hoort te klinken.

Het mentale model van een les wordt voor ons, lesgevers, leidend. En hoe vaker we vanuit dit mentale model lesgeven en ervaring opbouwen, des te eenvoudiger wordt het om op te merken wanneer een les van het model afdwaalt, waardoor we kunnen ingrijpen en met het lesdoel voor ogen bijsturen. Door steeds weer vanuit de structuur van ons mentale model van een les te onderwijzen, groeit onze ervaring en kunnen we leerlingen doelgericht en efficiënt leerstappen laten maken.

Ook leerlingen vormen zich mentale modellen van de wereld en dus ook over goede en effectieve lessen. Op die beeldvorming hebben wij als lesgever invloed. Als jij lesgeeft aan een groepstafel en leerlingen reageren vrijelijk op elkaar en op jou en vice versa, bouwen ze een ander mentaal model van een les op dan wanneer jij formeel, strikt en met honderd procent aandacht en gedragsregels volgens een vaststaand stappenplan concrete leerlingdoelen nastreeft.

Als een lesstructuur steeds helder en consistent is, bijvoorbeeld een Directe Instructie Model, vormt het ook voor leerlingen een mentaal model en zal het ook leerlingen gaan opvallen als ervan afgeweken wordt. En net zoals jij als lesgever een les kan corrigeren naar het mentale model, zo kunnen leerlingen zich ook voegen naar het mentale model van een goede en effectieve les. Ze gaan jou er zelfs aan herinneren als je een stap zou overslaan.

Teach 3.0 gaat over technieken en principes die je helpen om een solide mentaal model te creëren. En dat mentale model helpt weer om betere beslissingen te nemen tijdens het lesgeven. Je kunt beslissingen nemen als je iets goed hebt gezien en een mentaal model helpt je bij het waarnemen en vergelijken.

Waarnemen

Waarnemen is iets dat je als lesgever goed moet kunnen, want je baseert je beslissingen op wat je waarneemt. Waarnemen is iets anders dan rondkijken: waarnemen betekent dat je wat je ziet interpreteert in een context en op waarde schat. Dat bepaalt of je ingrijpt of niet. Observeren is te leren door het veel en vaak te doen. En heb als lesgever niet de illusie dat je álles waarneemt in je groep. En dat is soms maar goed ook. De beste manier om te leren waarnemen, is te weten welke respons je van je leerlingen *wilt* zien; mentale modellen helpen je daarbij.

Vijf basisprincipes

Om een mentaal model te ontwikkelen van hoe leren werkt, om beter te leren waarnemen tijdens je lessen en om te begrijpen hoe je met de technieken het beste uit je leerlingen naar boven kunt halen, is het aan te bevelen de vijf basisprincipes in dit hoofdstuk te bestuderen en in je lessen toe te passen.

De basisprincipes zijn:

- Principe 1: Wie cognitieve structuren wil begrijpen, moet werken aan het lange-termijngeheugen en het werkgeheugen leren managen
- Principe 2: Met goede gewoontes leer je sneller
- Principe 3: Wat leerlingen aandacht geven, zullen ze leren
- Principe 4: Motivatie is iets gemeenschappelijks
- Principe 5: Om goed te kunnen lesgeven is een positieve band met je leerlingen noodzakelijk

PRINCIPE 1

Wie cognitieve structuren wil begrijpen, moet werken aan het langetermijngeheugen en het werkgeheugen leren managen

We nemen de wereld om ons heen waar met onze zintuigen. Dat waarnemingsvermogen is heel groot, maar we houden alleen vast waar we aandacht aan schenken. De rest komt niet in ons bewustzijn. Niet voor niets luidt de uitdrukking: 'Alles wat je aandacht geeft, groeit.' Wat we aandacht geven, komt in ons werkgeheugen. Vandaar het belang van de 100%-aandacht-technieken, die ervoor moeten zorgen dat leerlingen informatie in hun werkgeheugen opnemen om het daar te kunnen bewerken. Echter: de opnamecapaciteit van het werkgeheugen is beperkt: we kunnen één of hooguit twee gedachten vasthouden en bij het verwerven van informatie passen er vier à vijf betekenisvolle eenheden in; dan is het 'vol'. Als je te veel informatie tegelijk probeert op te slaan in je werkgeheugen, ga je zeker dingen vergeten.

Daarom zijn we ook slecht in 'multitasken', al willen we soms anders doen geloven: autorijden en tegelijk appen bijvoorbeeld blijft hoe dan ook een gevaarlijk risico.

Als het werkgeheugen van leerlingen overbelast is, zullen ze minder waarnemen én minder onthouden.

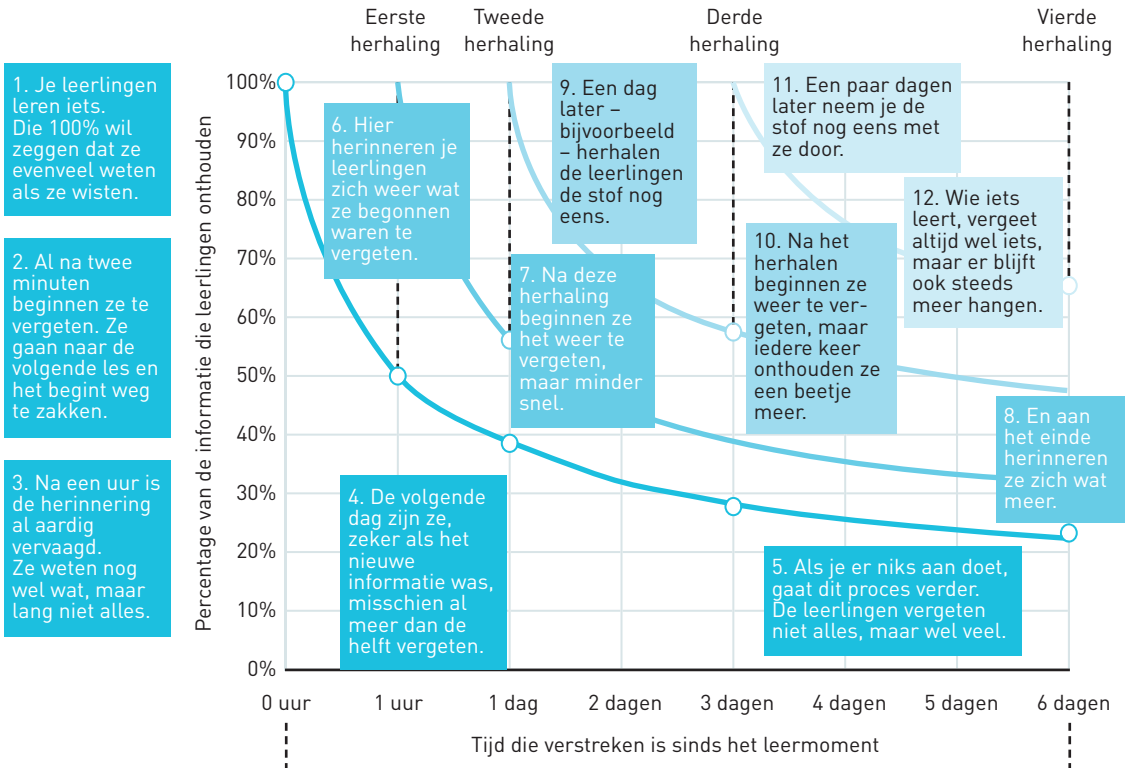
Met een goed ontwikkeld langetermijngeheugen kun je het ruimtegebrek van je werkgeheugen opvangen. Handelingen, vaardigheden, structuren en ook feiten die zijn opgeslagen in het langetermijngeheugen kun je terughalen zonder een groot beroep te doen op het werkgeheugen. Daarom zijn efficiënte routines voor leerlingen zo belangrijk: die vergen nauwelijks werkgeheugen waardoor er capaciteit overblijft voor (nieuwe) informatie.

Ook feiten opslaan in het langetermijngeheugen is cruciaal. Er wordt vaak beweerd dat feitenkennis in dit digitale tijdperk minder belangrijk zou zijn, maar logisch denken, problemen oplossen en kritisch denkvermogen zijn gebaseerd op feitenkennis. Dit gegeven zou deel moeten uitmaken van je mentale model over leren.

Nog een belangrijk aspect: een beginner leert anders dan iemand met voorkennis. Als je al iets van een onderwerp weet, kun je verbanden leggen tussen nieuwe en eerder opgedane kennis. Beginners kunnen dat niet, omdat ze feiten missen in hun langetermijngeheugen. Als leerlingen met iets nieuws beginnen, hebben ze heldere instructie en sturing nodig. Naarmate ze meer thuisraken in de stof, wordt die sturing minder belangrijk en kun je meer overlaten aan het probleemoplossend vermogen van de leerling. Ook dit gegeven zou deel moeten uitmaken van je mentale model.

Vergeetcurve

Psychologen hebben sinds decennia in beeld gebracht hoe onthouden en vergeten bij mensen werkt. Het is net als bij het ontstaan van een bospad: als je je maar één keer een weg baant, zie je na een uur al geen spoor meer; als er vaak genoeg op dezelfde plek door het bos gelopen wordt, ontstaat er een pad.

De snelheid waarmee we dingen vergeten, is verbijsterend. Wellicht ten overvloede moet hier vermeld worden dat bovenstaande bevindingen voornamelijk gebaseerd zijn op gegevens van mensen zonder cognitieve beperkingen. Het zal duidelijk zijn dat de werking van het werk- en langetermijngeheugen door beperkingen wordt beïnvloed en een diversiteit van (on)mogelijkheden van leerlingen met zich meebrengt. Al is de vergeetcurve eerder theoretisch dan praktisch: de boodschap is duidelijk: Om te onthouden zullen we vaak moeten herhalen. Hoe je met het vergeetproces omgaat, is net zo belangrijk als hoe je met het leerproces omgaat. Weer een aspect voor het mentale model.

Hoe kun je deze principes gebruiken tijdens je lessen? Om het werkgeheugen van je leerlingen niet te overbelasten, kun je de lesstof het beste in kleine, overzichtelijke eenheden aanbieden en die frequent laten terugkomen in oefeningen en herhalingen.

Twee instructiemomenten van tien minuten, gevolgd door herhaling en toepassing, hebben de voorkeur boven één instructie van twintig minuten. Met *Bliksembeurten* zorg je ervoor dat *iedereen* bezig is met kennis verwerken of ophalen in plaats van die ene leerling die de beurt heeft. Verder kun je er met teken-, plak- of schrijfopdrachten voor zorgen dat de stof beter vastgelegd wordt in het langetermijngeheugen. Vergeet je eigen werkgeheugen niet: hoe meer je lesmodel routine is geworden, hoe meer werkgeheugen je beschikbaar hebt om waar te nemen wat er in je groep gebeurt en antwoorden van leerlingen op waarde te schatten.

PRINCIPE 2

Met goede gewoontes leer je sneller

Goede gewoontes zijn belangrijk bij leren. Immers: als het werkgeheugen zo beperkt is qua capaciteit, zal alles wat we uit gewoonte, dus zonder nadenken, doen nauwelijks capaciteit van het werkgeheugen vragen, waardoor er ruimte is voor belangrijker zaken. Vaste routines geven je ruimte voor andere dingen. Het helpt je leerlingen als handelingen en werkwijzen gestandaardiseerd zijn en uit gewoonte worden toegepast. Dan weten leerlingen bij opdrachten waar ze aan toe zijn en dat bevordert de concentratie bij de uitvoering. En: iets wat je vaker moet doen, lukt beter als je het steeds op dezelfde manier kunt doen.

Gewoontes zijn voor lesgevers net zo belangrijk als voor leerlingen. Door bijvoorbeeld je lessen volgens eenzelfde procedure voor te bereiden, houd je meer werkgeheugen beschikbaar voor de inhoudelijke invulling. En bij een 'geroutineerde' Bliksembeurt kun je je helemaal op de antwoorden van de leerlingen concentreren. Het kost altijd tijd om processen en werkwijzen te automatiseren, maar het is de moeite altijd waard. Leerlingen vinden het prettig om dingen goed en snel te kunnen. Met goede (leer)-gewoontes zorg je ervoor dat er bij je leerlingen en jezelf werkgeheugen vrij is voor belangrijke zaken.

Joëlle: Ik investeer in het begin van het jaar veel leestijd aan het aanleren van routines, maar dat 'betaalt' zich altijd terug. En bij ons moet je nu eenmaal vaak herhalen en oefenen vóór iets 'vanzelf' gaat. Maar ik merk dat routines rust en structuur brengen, omdat de leerlingen weten wat er van hen gevraagd wordt. En als een routine begint te 'slijten', herhaal ik gewoon de afgesproken vorm.

PRINCIPE 3

Wat leerlingen aandacht geven, zullen ze leren

Leren werkt alleen als leerlingen in staat zijn om hun aandacht te richten. Zonder honderd procent aandacht komt leerstof immers niet in het werkgeheugen. Leerlingen die maar half geconcentreerd zijn, leren langzamer en met meer moeite. Ook hebben ze soms delen van instructie niet opgenomen.

Bij leerlingen met een concentratiestoornis valt het probleem meteen op, maar ook buiten die groep leerlingen kan de ene leerling zich beter concentreren dan de ander. Terwijl uit het voorgaande duidelijk zal zijn geworden dat concentratie, focus, cruciaal is om tot leren te komen. In dit opzicht zouden concentratietrainingen binnen het speciaal onderwijs een grote meerwaarde kunnen hebben: leerlingen doelbewust leren hun aandacht te richten en zich voor afleidingen af te sluiten. Ook hier speelt herhaling en oefening weer een belangrijke rol.

Wellicht de belangrijkste dingen die je als lesgever voor de concentratie kunt doen, zijn onder andere zorgen voor een prikkelarme leeromgeving, formeel lesgeven en goede gewoonten aanleren (Principe 2). Dat is altijd al belangrijk geweest, maar in deze tijd van vluchtige aandacht en afleiding door sociale media is het voor leerlingen (en lesgevers) extra belangrijk geworden.

Ook al kan de ene leerling zich beter concentreren dan de andere en heb je waarschijnlijk een klas vol verschillende concentratieniveaus, je kunt de vaardigheid trainen en verder ontwikkelen. Dit is eigenlijk altijd al een van de belangrijkste doelstellingen van scholing geweest.

De school wordt steeds meer gezien als een van de weinige plekken waar kinderen nog worden beschermd tegen constante afleiding, digitale overbelasting en gebrek aan focus. Natuurlijk kun je digitale middelen gebruiken in het leerproces, maar er moet ook genoeg ruimte zijn voor lessen zonder technologie. De mogelijkheid om even rustig na te denken, met alleen een pen, papier en een boek bij de hand is een van de beste dingen die je jonge mensen kunt geven.

Technieken als *Bliksembeurt*, *Laat maar zien*, *Vraag en antwoord* en *Draai en praat* kunnen ter bevordering van de concentratie worden ingezet.